

Landskap: *Småland* Upptecknare: *Erik Johansson, Broakulla*
 Härad: *Uppvidinge* Berättare: " " "
 Socken: *Mgutsboda* Berättarens yrke: *f. d. hem. ägare*
 Uppteckningsår: *1967* Född år *1888* i *Mgutsboda*

Skvåddare, sömmerskor och konfektion. s. 1-7. LM F 131

*Kristi himmelfärdsdag var "gångedag"
 i Mgutsboda kyrka. s. 8.*

ACC. N:R M. 16725:1

Ambulerande skräddare.

I min barndom, under 1890-talet var det en skräddare som kom och sydde kläder till oss i hemmet. Han upphörde med det c:a 1900 av åldersskäl. Allmänt anlätades ej hemskräddare, det var i de hemmen som kunde skaffa tyger och matriel så han kunde arbeta länge på samma plats för att sy blott en kostym var ej lönande.

Skräddaren hette Johannes, efternamnet minns jag ej. Han bodde i Algutstorp nära Algutsboda kyrkby, han kallades alltid "Johannes på Hallen". Han ägde en lägenhet och på tomtens var en stor berghall, därav namnet. Något avgränsat verksamhetsområde hade han ej. Han sydde så mycket han kunde hinna med, först åt gamla kunder och så åt nya om han hade tid. Något annat arbete hade han ej.

Han hade två gesäller med, om man kan kalla dem så. Den ene var hans son Gusten i 35 årsåldern och en dotterson, Rudolf c:a 17 år. Det var ett bra arbetslag och arbete hade de året om. I mitt hem kom skräddaren 2 gånger om året höst och vår men han måste beställas långt i förväg. Det skedde i regel vid kyrkan om söndagarna, där kunde man träffa Johannes på Hallen och tala med honom och beställa tid. Mat och husrum skulle de ha under tiden de arbetade. Far åt samtidigt som skräddarna men mor och barnen fick vänta.

Skräddaren själv stannade över nätterna i hemmen och i vårt låg han i kammaren. Pojkarna gick i regel hem, väglängd 6 - 7 km.

Sin arbetsplats hade skräddarna i stora rummet eller vardagsrummet det flyttades undan en del möbler och så flyttades fram ett stort kraftigt slagbord, uppslagit på båda sidor och så ett större och ett mindre rundbord som de hade att arbeta på.

Hur arbetet fördelades är svårt att minnas för mig, men jag vet att skräddaren själv tog mått och klippte till tyget medan Gusten mest sydde på symaskinen.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

LUF 131

7/3-67

ACC. N:R M. 16725:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Som redskap hade han i första hand symaskinen, den fick beställaren hämta. Hade han häst och s.k. fjädervagn, körde han efter den eljest fick han dra efter den med en dragkärra. Så hade han pressjärnet, skräddaralnen, saxar, nålar, vax och krita. Tyg, tråd och knappar fick de skaffa själva.

I mitt hem var det mest hemvävt tyg som användes, endast till någon finare kostym köptes tyget. I vårt hem hade vi många får, min mor spann och vävde helvadmål, d.v.s. ullgarn till både varp och inslag (öv), till lättare kläder vävdes halvadmål, alltså bomullsgarn till varp och ullgarn till inslag. Till sommarkläder vävdes tyg av ~~bomull~~ bomull eller köptes tyg. Till foder, fickor m.m. användes tyg av hemvävt lingarn eller bitar av avlagda ej utslitna kläder.

Skräddaren sydde till männen och pojkar över 12 - 13 årsåldern. Då var man stor när man fick en skräddarsydd kostym. Arbetet gjordes färdigt innan man lämnade det ifrån sig för slutavprovning. Då sade Johannes på Hallen, oberoende om det bra eller inte, "då ä så fullkomligt", och då var det ju bra.

Några modejournaler hade skräddaren ej på den tiden, huvudsaken var att kläderna blev tillräckligt stora, isynnerhet för pojkerna som eljest växte ifrån dem.

Skräddaren kom alltid en stund före sina pojkar, de hade ju flyttningen och symaskinen att ordna med. Det första skräddaren gjorde var att taga mått och till det använde han en kraftig tråd, slog en knut på tråden för varje mått han tog, det blev många knutar på tråden, men han visste vad varje knut betydde och han antecknade ingenting.

Sedan breddes tyget ut på det stora slagbordet och så kom måtttråden, skräddaralnen och en kritbit fram. Så började skräddaren tillskärningen eller "klippa te" som det kallades och till detta användes en stor kraftig sax. Under tiden kom som han själv sade "pojkarna" så var arbetet igång. Provning förekom rätt ofta, han hade ju kunden på platsen. Lagning förekom ej i hans arbete, det gjorde alltså mor, men ändring av kläder gjorde han när han blev ombedd.

Vid pressning värmdes pressjärnet på en "fotaring" över glöden i den öppna rörspiseln. Belysningen var svår att ordna, vi fick plasera ut så många fotogenlampor vi hade på de olika borden och även taljljus kom till användning.

ACC. N:R M. 16725:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Jag minns att skräddarna gjorde lampskärmar av vitt papper som fastsattes med nålar så att ljuset skulle falla nedåt bordet och tyget.

Hur lång arbetstiden var, den började ej så tidigt på morgonen men man höll på till sent på kvällen, 8-9 tror jag, med korta avbrott för mat c:a 4 ggr. om dagen och så en halvtimmes rast vid skymningen då de var ute och gick eller sprang. "Rasta skumme" kallades det. Var det kostade att få sytt hemma minns jag ej, jag tror skräddaren räknade både dagspenning och ett överslag av det arbete som de hunnit med, sen begärde han en summa som alltid betalades utan att pruta, men skräddare som sydde i sina hem tog i slutet av 1890 talet för en kostym 3:- kr.

Skräddarens anseende var bra. Han umgicks med sina grannar, bönder arbetare och hantverkare och var med på deras kalas. Förtroendeuppdrag hade skräddaren i likhet med andra hantverkare och arbetare ej något nämnvärt, det var mest bönderna som valdes. Skräddarens yrke ansågs vara jämställt med andra hantverk.

Hans utbildning var den vanliga för landsbygdens folk på den tiden, små och folkskola några månader.

För att lära sig till skräddare måste en lärpojke få anställning hos en skräddare, ofta på en skräddarverkstad i något samhälle ~~xxxx~~ utom socknen och lära så mycket att han vågade börja så smått på egen hand. Om skräddaren hade egna barn som ~~xxxx~~ hade fallenhet för yrket kunde de lära hemma och yrket gick i arv i många fall. Eljest kom lärpojkefrån från bönder, hantverks- och arbetarehem. Var en pojke liten efter åldern och ej så stark ansågs han lämplig till skräddare.

När "Johannes på Hallen" slutade att gå i gårdarna och sy var ungefär år 1900 och då började hans son Gusten taga mot beställningar och sy i sitt hem och dottersonen Rudolf tog anställning på skräddarverkstad i Stockholm.

Ett ordstäv eller talesätt om skräddare var, att om en person var livlig ("sterlig") sades det: "Han far och sticker som en skräddare". En mindre vacker historia som jag hörde i min barndom var, gumman hade maten färdig till skräddarna och väntade på gubben som skulle äta med men han var på "dasset". Gumman öppnade köksdörren och skrek: så det hördes över byn "Skinna dej sk - t skräddarna vill haat mens det är varmt".

113

ACC. N:R M. 16725:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Skräddare med fast verksamhet.

År 1900 var det ~~det~~ i Algutsboda minst ett 10-tal skräddare som sydde. Några hade 1 rum som uteslutande användes som verkstad. Där var ett stort bord ett par småbord och så symaskinen och därtill en liten kamin som stod på spishällen att värma pressjärnet på men de flesta använde vardagsrummet i stugan till verkstad. Ibland hade skräddaren någon lärpojke men de flesta arbetade ensamma. Hade skräddaren familj brukade hustrun deltaga i arbetet och även åtaga sig sömnad till barn under komfärmsåldern. Skräddaren själv sydde i regel rocker, kostymer och byxor. Tyg med tillbehör inköpte kunden själv, hemvävda tyger upphörde mer och mer. Nu började skräddaren ha modejournaler och modellen bestämde kunden och skräddaren i samråd.

Numera tog skräddaren mått med måttband och antecknade måtten i en bok. Nästa gång talade han om hur mycket tjockare eller tunnare kunden blivit. Uddabyxor provades ej men rockar och kostymer provades en och var det fint tyg två gånger. Det var ärmlängden och vidden som oftast fick ändras. Stor spegel fanns i rummet. Före 1900 var sömlönen för en kostym 3:- kr, men höjdes efter 1900 till 5:-. Rockar samma pris och byxor 1:50 och 2:- kr.

De skräddare som var inom Algutsboda efter 1900, som jag minns bäst hade så olika yrkesutbildning, några yngre hade lärt yrket på någon skräddarverkstad i stad eller större samhälle. De sydde åt s.k. bättre folk. De flesta hade lärt yrket hemma och sydde åt den breda allmänheten och de hade alltid mycket arbete. Så var det en del äldre skräddare som förut sytt hemma hos kunderna men åttog sig smärre arbeten, sy vardagsbyxor, laga, ändra m.m. Lappskräddare fick de ofta heta.

Öknamn på skräddare förekom ofta t.ex. Pottapänn, Stynget, Vackert väder, Skräddar-Fransson m.m.

Ang. frågorna om skräddarnas anseende, vilka han umgicks med, se svaren under ambulerande skräddare.

I min barndom på 1890 talet till 1910 anlätades skräddaren till nästan all sömnad. Avmattningen började litet sakta 1920 men på 1920 och 1930 talet köpte folk mer och mer färdigsydd kläder. Det började med ytterkläder och fortsatte kostymer. En orsak var att man kunde få kläderna när man behövde dem t.ex. vid bröllop eller begravningar. Det var ungdomen som först köpte färdigsytt, någon skillnad mellan fattiga och rika vid sådana inköp förekom ej. Numera finns det ej någon skräddare i verksamhet inom Algutsboda.

4

Sömmerskor.

Så länge jag minns har sömmerskor sytt kvinnokläder och ej skraddare. Sömmerskor som fanns i min barndom var från trakten, någon utsocknes minns jag ej. Det fanns både gifta och ogifta sömmerskor.

I regel lärde flickorna sy tidigt, först övning i hemmet sedan hos någon erfaren sömmerska som hade tillräckligt med arbete och plats för lärlingar. De som sedan gifte sig och fick husmors arbete hade barn och djur att sköta slutade att sy som yrke, endast till eget behov. Men en del var yrkeskvinnor och arbetade som sömmerskor hela tiden, de var de kunnigaste och till dem gick kunderna när de skulle ha en kappa eller bättre klänning sydd. Av manskläder sydde sömmerskan det jag minns byxor, lätta s.k. sommarbyxor. Barnens kläder syddes av sömmerskor, pojkenas upp till 13-14 år.

Lagning av kläder gjordes i regel i hemmet, det lejde folk ej för, om det fanns någon aldrig så litet sykunning kvinna i hemmet. Linnesömnad anlätades sömmerskan för. Sömmerskan arbetade åt alla samhällsgrupper.

Något av åren 1895 - 1900 minns jag en sömmerska som var i vårt hem och sydde klänningar, kappor m.m. Efter sekelskiftet upphörde det.

Efter 1920 sydde samtliga sömmerskor hemma och kunderna fick gå till dem för måtttagning och provning. De sömmerskor som förut sytt i kundernas hem övergick till att arbeta hemma. Någon skillnad i deras arbetsåtagande förekom ej. När de sydde i kundernas hem hade de maten hos dem. Arbetsredskap, främst symaskin måste dras med. En fördel var att kunden kunde prova ofta och ej behövde gå lång väg. Fanns det i hemmet någon kvinna som hade tid hjälpte hon till med arbetet, det blev billigare så. Sömmerskan tog dagspenning, hur mycket minns jag ej säkert, jag tror det rörde sig om 1,50 - 2:±.

I fråga om matrielet var det före år 1900 det mesta hemvävt, men sedan ökade inköpen av tyg mycket fort och det hemvävda upphörde. Efter 1920 minns jag ej någon som vävde klänningstyger hemma. Det som fortfarande vävdes i hemmen var mattor s.k. trasmattor. När sömmerskor började använda modejournaler vet jag ej men jag tror de fanns i min barndom. Provning räckte med en gång om det var frågan om billigare kläder, eljest var det i regel två gånger.

Sömmerskornas anseende var gott, det räknades som en fördel om en flicka kunde sy.

ACC. N:R **M. 16725:6.**

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

När det var frågan om äktenskap minns jag folk sade: Den får en bra käring hon kan sy och är så duktig. Sömmerskornas umgänge var med grannarna, bonde- och arbetare familjer, hon var ju bland dem och en av dem. Numera finns det inom socknen ej någon sömmerska som helt har detta till sitt yrke. Folk köper sina kläder färdigsydda reser till städer eller större samhällen för inköpen.

Familjemedlemmarnas klädsömnad.

I min barndom syddes i hemmen på 1890 talet av husmodern endast ~~liten~~ litet underkläder. Det var i slutet av 1890 talet och början av 1900 som symaskinerna ~~förekom~~ förekom mera allmänt i hemmen och med den ökade sömnaden av underkläder och linnesömnad m.m. av husmor och flickorna i familjen. Att flera familjer ägde symaskiner gemensamt förekom ej. Handsömnad av stora plagg minns jag ej. Att flickorna borde lära sig kläder, åtminstone till husbehov ansågs angeläget. Strumpor stickades hemma av husmor och barn, de var ett av de första arbeten barnen fick lära sig, även stickades det undertröjor och koftor av hemspunnet garn. Stickning förekommer ännu men nu är garnet inköpt. I större familjer minns jag att husfadern och pojkarna lagade kläder, sydde i knappar och stoppade strumpor och vantor m.m. Det ansågs ej opassande men det var arbete som gjordes om kvällarna, så att de ej försummade sitt vanliga arbete. Men det fanns gubbar, ej många, som föraktfullt sade: En sån faffsar, han sitter helst hemma hos käringen, det är inga tag i honom.

Stickmaskin förekom mycket sällan i hemmen. Hann de ej med det arbetet så fanns det ofta Farmor eller Mormor som gärna stickade och så de många gummorna i backstugorna som så väl behövde litet arbete. De fick sin avlöning i natura, mjölk smör, bräd och fläsk m.m. Det blev för dem bättre betalt än pänger.

Husbehovssömnad och stickning har undan för undan gått tillbaka och förekommer nu mycket litet. Den största orsaken är att allting i klädväg nu finns att köpa färdigt. Folk har nu så mycket att göra, det är ~~ix~~ ju så bråttom även på fritid.

ACC. N:R M. 16725:7

Konfektion.

Färdiga kläder fanns ej att köpa i min trakt på 1890 talet, först efter 1900 började det att finnas färdigsytt att köpa. Före 1910 minns jag dock ej någon person som köpt en färdigsydd kostym. Självt köpte jag min förste färdigsydda kostym 1919, sedan dess har jag alltid köpt mina kostymer färdiga. Innom socken fanns då ej någon affär som sålde färdigsydda kostymer och så är det ännu. Sådarna inköp får göras på större samhällen såsom Emmaboda, Växjö, Nybro och Kalmar. Postorderköp förekom mest av arbetskläder, underkläder, skjortor men ej kostymer. De konfektionssydda kläderna ansågs finare än hemsytt. Någon viss socialgrupp som började köpa färdiga kläder fanns ej, det var i stället ungdomen som började om man tänker på 1920 talet,, men nu köper alla sina kläder färdiga. Något undantag finns kanske hos damerna.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

571

ACC. N:R M. 16725:8.

En bygdeseed från tiden omkring sekelskiftet.

I anslutning till det jag skrivit om skräddare och sömmerskor vill jag gärna berätta en sed eller sedvänja från slutet av 1890 och början av 1900 talet.

Kristi Himmelfärdsdag var i Algutsboda en s.k. gångedag då skulle folk och i synnerhet ungdomar från närgränsande socknar komma till Algutsboda kyrka.

Hur gammal den sedan är vet jag ej, men mycket folk samlades alltid den dagen i kyrkan. Nu var det i många hem där det fanns både väv och sykunniga flickor och det var en tyst tävlan att hinna med både väva och sy en vacker bommulsklänning till sig att bäras för första gången Kristi Himmelfärdsdag. Klänningen skulle vara både vackert vävd och sydd och en vacker färg, olika för varje år, för att dra uppmärksamheten till sig. Så skulle det arbetet göras i tysthet så att ingen utomstående fick reda på något i förväg angående färg m.m. om den blivande klänningen.

Det var många snygga både flickor och klänningar som visades upp den dagen på Algutsboda kyrkbacke och det talades veckvis efteråt om den eller de flickorna som lyckats bäst. Men arbetet skulle de ha gjort själva, om mamma eller en storsyster hade hjälpt till litet talades det tyst om. Men en trevlig sed var det.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND